

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הצלת גליונים וספרי מינים

(קט"ז א') איבעיא להו: הגליונים (קלף חלק) של ספר תורה, מצילין אותן מפני הדליקה, או אין מצילין אותן מפני הדליקה?

(ומבאר) מקום הכתב (שנמחק) לא קמיבעיא לי (וכפי ששינוי שאם אין 85 אותיות, אין מצילים), דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש. אזל כתב, אזלא לה קדושתיה. כי קמיבעיא לי של מעלה ושל מטה (שמסביב לכתב), שבין פרשה לפרשה, שבין דף לדף, שבתחלת הספר שבסוף הספר (שמתחילה התקדשו לשם חלק, וגם כשנמחק הכתב, שמא נשארו בקדושתם). ולא איפשיטא.

תניא (בתוספתא): הגליונים וספרי מינים אין מצילין אותם מפני הדליקה (בשבת). (4) רבי יוסי אומר: בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן, והשאר שורפן. (2) א"ר טרפון: אקפח את בני שאם יבואו לידי, שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהן. שאפילו אדם רודף אחריו (אחרי רבי טרפון) להורגו, ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתיהן של אלו. שהללו מכירין וכופרין, והללו (גויים עובדי עבודה זרה) אין מכירין וכופרין. ועליהן הכתוב אומר⁴ "וְאַחֲרֵי הַדָּלָת וְהַמְזוּזָה שִׁמְתָּ זָכְרוֹנָהּ" (זכורה את, אלא שהשלכת אותי אחרי הדלת).

(המשך הברייתא): א"ר ישמעאל (כרבי טרפון): קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים (שתשתה סוטה), הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כמה וכמה. ועליהם אמר דוד "הֲלוֹא מְשַׁנְּאֶיָּהּ ה' אֲשָׁנָא וּבִתְקוּמֶמֶיךָ אֶתְקוּטָט. תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתֵים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי". וכשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה (בשבת), כך אין מצילין אותן (אפילו בחול) לא מן המפולת ולא מן המים ולא מדבר המאבדן.

שיטות הראשונים

הצלת גליון הספרים מהדליקה: רבינו חננאל כתב², וכיון דבעיא זו לא איפשיטא, מחמרין בבזיון כתבי הקודש, ומצילין אותן הגליונים מפני הדליקה בשבת. ודעת הרי"ף, רמב"ם, ורא"ש שאין מצילין אותם. וכן פסק השו"ע³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלד)

כ. הַגְּלִיּוֹנִים שֶׁלְמַעֲלָה וְשֶׁלְמַטָּה, וְשֶׁבִין פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, וְשֶׁבִין דָּף לְדָף, וְשֶׁבִתְחִלַּת הַסֵּפֶר וְשֶׁבִסוּף הַסֵּפֶר אֵין מְצִילִין אוֹתָם.

1. ישעיהו נז, ח.

2. לאחר שהעיר על טעיות בנוסח הסוגיא, והאריך לבארה.

3. או"ח שלד, כ. אע"פ שהוא בעיא דלא איפשיטא, קט"ז א', פשט הברייתא שניסתה הגמרא להביא ראיה ממנה, ודחתה, מורה שאין מצילין. מגיד משנה. וכ"כ הר"ן, דטעמא משום דפשטא דברייתא משמע דאין מצילין. ואף על גב דדחינן לה בגמרא לא סמכינן אדיחויא. אי נמי כיון דלא איפשיטא אין מצילין, דשב ואל תעשה שאני. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כג, כז). ר"ן (מג א ברי"ף, ד"ה הגליונים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קריאה בכתובים בשבת

(קט"ז א') **משנה:** כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה. בין שקורין בהן (כגון נביאים שמפטירים בהם), ובין שאין קורין בהן (כגון כתובים)... ומפני מה אין קורין בהם (בכתובים)? מפני ביטול בית המדרש (דרשת השבת לבעלי בתים בה היו מורים הלכות איסור והיתר, וטוב להם לשמוע אותה מלקרות בכתובים).

(קט"ז ב') (1) אמר רב: לא שנו (שאינן קורין בהן) אלא בזמן בית המדרש (לפני אכילה כשהיו דורשים). אבל שלא בזמן בית המדרש (לאחר אכילה, שלא דרשו משום שכרות), קורין. (2) ושמואל אמר: אפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין.

(ומקשה) איני?! והא נהרדעא אתריה דשמואל הוה, ובנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא!

אלא אי איתמר, הכי איתמר, (4) אמר רב: לא שנו אלא במקום בית המדרש. אבל שלא במקום בית המדרש, קורין (אפילו בזמן בית המדרש). (2) ושמואל אמר: בין במקום בית המדרש בין שלא במקום בית המדרש, בזמן בית המדרש אין קורין (לפי שמבטלו מליכך אצל הדורש). שלא בזמן בית המדרש (כגון לאחר אכילה), קורין.

תניא (בתוספתא, וכן במסכת סופרים): (4) אע"פ שאמרו כתבי הקודש אין קורין בהן, אבל שונין בהן (כגון מדרש שיר השירים וקהלת), ודורשין בהן. נצרך לפסוק, מביא ורואה בו. (2) א"ר נחמיה: מפני מה אמרו כתבי הקודש אין קורין בהן? כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין, וכל שכן בשטרי הדיוטות (ואין הטעם מפני ביטול בית המדרש. ואף במנחה אסור לקרוא).

שיטות הראשונים

קריאה בכתובים בשעת בית המדרש: פסקו **רבינו חננאל**, **רי"ף**, **הרמב"ם**, **ורא"ש**, כלישנא קמא, שמחלוקתם בשעת בית המדרש, וכדעת רב, וכתב **הרמב"ם** "אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש" אסור, גזירה משום בטול בית המדרש... **והר"ה** כתב שמאחר שפסק מנהג הראשונים שהיו נוהגים לדרוש בשבת, אין לנו למנוע עצמנו מלקרוא בכל כתבי הקודש, ובכל ספר שיש בו סרך קדושה, כל היום כולו. וכן **השו"ע** השמיט הדין.⁵

לימוד תורה בשבת: כתב **הטור** בשם **המדרש**, אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, אני מה תהא עלי? אמר לה: יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך. וכן פסק **השו"ע**.

4. שהוא מאחרי סעודה שניה עד תפילת המנחה, כמש"כ הרמב"ם (הל' שבת לז). ודלא כרש"י שכתב שזמן בית המדרש הוא לפני אכילה. אבל לאחר אכילה לא היו דורשים משום שכרות.

5. דברי הר"ה הובאו בב"י (שז"ז). ועיין בר"ה ובר"ן, הגירסה 'שפשט' במקום 'שפסק', וצ"ב. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כג"ט). רא"ש (סי' ב). ר"ה (מג א ברי"ף, ד"ה הא; ה"ד בר"ן). ר"ן (מג א ברי"ף, ד"ה ושמואל).

6. או"ח רצב, וכתב הטור, הובא במשנ"ב (ס"ק ז), בשם הירושלמי, לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל, אלא כדי לעסוק בהם בתורה. שכל ימות החול הם טרודים במלאכתם ואין להם פנאי לעסוק בה בקביעות, ובשבת הם פנוים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רצ)

ב. אחר סעדת שחרית קובעים מדרש לקרות בנביאים ולדרש בדברי אגדה, ואסור לקבץ סעדה באותה שעה.
הגה: ופועלים ובעלי בתים שאינן עוסקים בתורה כל ימי שבוע, יעסקו יותר בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע, והתלמידי חכמים ימשיכו יותר בענג אכילה ושתיה קצת, דהרי הם מתענגים בלמודם כל ימי השבוע (בית יוסף סי' רפ"ח בשם ירושלמי).

מצילין תיק הספר עם הספר

(קט"ז ב') **משנה:** מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין, ואע"פ שיש בתוכן מעות.
ושקיל וטרי, אם מביאין תיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ספר תורה, או רק היכא דאית ביה (שהספר כבר מונח עם המעות בתיק) לא שדי להו (אינו מחויב להשליך המעות).

שיטות הראשונים

אם יכול להציל ארנקי אגב התפילין: דעת הרמב"ם⁷ ובעל התרומה שאף אם הניח בשבת תפילין בארנקי מלא מעות, יכול להציל הארנקי כדין תפילין⁸. ודעת רשב"א והמרדכי, שרק אם הניח התפילין בארנקי מערב שבת, יכול להצילם⁹. והשו"ע¹⁰ סתם כדעת בעל התרומה, ובשם ויש מי שאומר כרשב"א.

הצלת מעות מפני הדליקה ומפני אנשים: דעת ספר התרומה, שמותר ליקח מעות אע"פ שמוקצים, ולהצניעם בשבת מפני ליסטים. וכן דעת תוספות, וסמ"ג. והוסיף ספר התרומה שכמו כן הותר להציל בדליקה לביתו ולחצרו. ודעת רמב"ן, רשב"א, ור"ן, שאף במתיירא מן הליסטים אסור לטלטל מוקצה¹¹. והשו"ע¹² הביא דברי

- ע"פ מש"כ בביאור הגר"א (או"ח שלד, טז, ס"ק יח) שכסברא ראשונה (שבשו"ע) כן היא דעת הרמב"ם. ולדעה זו מותר אפילו לכתחילה להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה כדי להציל המעות. עיי"ש.
- ואמנם אינו מפורש בדבריו שיש היתר אף להניח התפילין בשבת, אלא שכן דייק הב"י (או"ח שלד, טז) מדבריו, ומדברי הטור. והט"ז ומג"א כתבו דליכא בזה פלוגתא, דלכו"ע אסור לכתחילה להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה כדי להציל המעות. **ובביאור הגר"א הכריע דהעיקר כב"י, דלדעה ראשונה גם לכתחילה מותר להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה** (ומשמע שם שהוא מצדד כן להלכה. שער הציון).
- זה לשון הרשב"א: אסור לטלטל התיבה שיש בתוכה מעות וארגז שיש בתוכו אבן. כי לא אמרו אלא מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין, אף על פי שיש בתוכן מעות. מפני שהתיק תשמיש הספר והתפילין, והן העיקר ומעות הן הטפילה. והתירו לו לטלטל הכל מחמת הספר והתפילין שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר והתפילין וינער את התיק. וכן הדין בכלכלה שיש בה פירות והאבן בתוכה שאם הם לא מיטנפי אסור להוציא עד שינער את האבן מתוכו כדאיתא פרק הנוטל (שבת קמ"ב). ותיבה שיש בתוכה מעות, אם אין בה אלא מעות לית דין ולית דין דנעשית בסיס לדבר האסור כמעות שעל גבי הכר וכיוצא בה.
- או"ח שלד, טז. מקורות - ספר התרומה (הל' שבת סי' רמה). סמ"ק (מצוה רפב). סמ"ג (לאוין סה). מרדכי (פרק כל כתבי, סי' שצה). רשב"א (שו"ת, ח"א סי' תרל).
- טעם המתירים, דלמדו מהא דהתירו למי שהחשיך בדרך להוליך כיסו פחות מד' אמות, כדי שלא יעשה איסור חמור ממנו ויוליך אותם להדיא, הוא הדין נמי בכאן התירו איסור טלטול מוקצה כדי שלא יבוא לכבות הדליקה. וגם גבי אנשים התירו כדי שלא יבוא להוציא אותם לרשות הרבים להדיא. וטעם האוסרים, דסבירא להו דדוקא במי שהחשיך בדרך הוא שהתירו לו כדי שלא יעשה

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
ה' תמוז תש"פ
מסכת: שבת | פרק: ט"ז | דף: קט"ז

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ספר התרומה בשם יש מתירים, וכתב שיש אוסרים.

הצלת דסקיא מלאה מעות על ידי ככר או תינוק: כתבו התרומה וסמ"ג, בירושלמי (שבת פט"ז ה"ב) יש, דסקיא מלאה מעות נותן עליה ככר ומטלטלה מפני הדליקה. ומיהו בשילהי פרק נוטל (קמ"ב ב') אמרינן לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. ושמא בדליקה מודה תלמוד שלנו לדברי הירושלמי. והשו"ע¹³ הביא דבריהם בשם יש מתירים.

אמירה לנכרי להציל כתבי קודש דרך רה"ר: כתב בשבולי הלקט בשם גאון, שאם נפלה דליקה בשבת מותר לומר לגוי להוציא ספרים דרך רשות הרבים להצילם, דאמרינן בפרק בתרא דעירובין (צ"ח א') אין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש. וכן פסק השו"ע¹⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלד)

טו. מצילים תיק הספר עם הספר, ותיק התפלין עם התפלין, אף על פי שיש בתוכן מעות; והוא הדין לשאר כתבי הקדש.

טז. אם הניח תפלין בארנקי (פי' כיס) מלא מעות, יכול להצילו מפני הדלקה או מפני הגנבים והגזלנים למקום שיכול להציל התפלין. ויש מי שאומר דהינו דוקא כשהניחם שם מערב שבת.

יז. יש מתירים להציל דסקיא מלאה מעות, על ידי ככר או תינוק, מן הדלקה או מן הגנבים והגזלנים. ודוקא לרשות היחיד, אבל לא לחצר שאינה מערבת.

יח. כתבו משם גאון, שמותר לומר לגוי להציל ספרים מן הדלקה אפלו דרך רשות הרבים.

איסורא רבה, אבל באנסים ליכא למיחש למיד, דלהוצאה ליכא למיחש שודאי לא יוציאנה בפני האנסים שמתירא להראות להם וגם גבי דליקה ליכא למיחש לשמא יכבה כיון שהדליקה עדיין בבית אחרים ואינו בהול עליהם טובא. משנ"ב (שלד, ס"ק ו).

12. או"ח שלדב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) שהב"ח הכריע כמתירים. מקורות - תוספות (הו"ד בר"ן). ר"ן (מי שהחשיך, סו א ברי"ף, ד"ה וכתבו תוספות). סמ"ג (לאוין סה). ספר התרומה (סי' רכו). רמב"ן (קנ"ג א', ד"ה הא דאמרינן). רשב"א (קנ"ג א', ד"ה אין עמו; עבוה"ק ש"ג, ס"ב; שו"ת ח"ד סס"י רעז).

13. או"ח שלד, יז. מקורות - ספר התרומה (הל' שבת ס"י רמה). סמ"ג (לאוין סה).

14. או"ח שלד, יח. מקורות - שבולי הלקט (ענין שבת, סי' קטו).